

5. *Леонова С.* Проблеми реформування вищої юридичної освіти в контексті Сорбонсько-Болонського процесу [Електронний ресурс] // Сайт Фонду В. Пінчука. Режим доступу: pinchukfund.org/storage/students/works/2008/354.doc
6. *Опришко В.* Юридична освіта за світовими стандартами // Юридичний журнал. — 2003. — № 12.
7. *Петров Р. А.* Сучасні інтеграційні європейські процеси в галузі освіти: «Сорбонсько-Болонський процес» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=5&d=444>
8. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року» від 10.04.01р. № 344 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=344-2001-%EF>
9. *Сухова Н. М.* Становлення методологічних засад філософії освіти як пріоритетної галузі гуманітарного знання: Автореф. дис. ... канд. філос. наук. — К., 2001. — 17 с.
10. *Косий М.* Юридична освіта в Україні потребує негайної реформи. Матеріали круглого столу // Голос України. — 28 листопада 2008.
11. *Козлов С.* Якість юридичної освіти — основний критерій її привабливості // Юридична газета. — 16 червня 2005.

Сільнова Анна Олександрівна,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету

Організаційно-правові аспекти розвитку політики Європейського Союзу в сфері наукової діяльності

Сільнова А. О. Організаційно-правові аспекти розвитку політики Європейського Союзу в сфері наукової діяльності

Аналізується передовий досвід організаційно-правового регулювання наукової діяльності країн ЄС. Дається правова характеристика процесів, які відбуваються у європейській науково-технічній сфері, що дає змогу окреслити коло найбільш вагомих чинників, які визначають стан та напрями трансформації європейської наукової політики.

Ключові слова: європейський науковий простір, наукова діяльність, наукова політика.

Потреба інтеграції України в єдиний європейський науковий простір зумовлює необхідність пошуку державою оптимальних шляхів та механізмів співпраці з Європейським Союзом (ЄС) у сфері науки та інноваційних технологій. Актуальність аналізу політики ЄС у сфері науки визначається доцільністю використання досвіду країн-членів ЄС у формуванні й впровадженні стратегії розвитку науки для розробки й оптимізації політики нашої держави у цій сфері.

Ще одним фактором є необхідність врахування можливих ризиків та загроз для національних інтересів України, які можуть виникнути через незбалансованість взаємодії України з ЄС у сфері науки (відтік вітчизняних наукових кадрів, переорієнтація творчого пошуку наукових колективів та окремих дослідників у невідгданому для України руслі тощо).

Нині ЄС є одним з головних центрів науково-технічного та економічного розвитку в сучасному світі, на країни Об'єднаної Європи припадає найбільша кількість кваліфікованих фахівців у різноманітних галузях науки. Проблеми уніфікації інноваційної політики та вдосконалення наукової інфраструктури посідають найважливіше місце поряд із проблемами ринку праці та узгодження макроекономічної політики.

Політиці країн ЄС у науково-технологічній та інноваційній сферах останнім часом присвячено цілу низку публікацій вітчизняних фахівців. На думку більшості авторів, що займаються дослідженнями тенденцій розвитку науково-технологічної політики європейської спільноти, таких, як І. Єгоров, Л. Зубченко, В. Ситнік, Н. Чухрай, Україна зможе на паритетних умовах співпрацювати з ЄС, орієнтуючись на власні національні інтереси у сфері науково-технічного прогресу, та адекватно реагувати на виклики часу, тільки чітко усвідомивши особливості сучасної політики ЄС у сфері науки, її стратегічні цілі, завдання й механізми реалізації.

Протягом багатьох років ЄС координує свою політику в науково-технічній сфері завдяки застосуванню різноманітних механізмів взаємодії, зокрема розробці загальних науково-технічних програм. Слід зазначити, що деякі держави, що не є членами ЄС, дедалі активніше беруть участь у науково-дослідних програмах ЄС [1, с. 20]. Розробка й впровадження спільної політики країн ЄС у сфері науки і техніки була започаткована ще у 70-і роки ХХ ст. У 1973 р., після вступу до ЄС Великобританії, Ірландії та Данії, була висунута ідея створення єдиного європейського наукового простору. Наступного року Рада Міністрів ЄС затвердила першу програму спільних наукових досліджень на 1974–1977 рр. Ця подія вважається офіційним народженням спільної політики країн-членів ЄС у сфері науки й техніки.

Нині політика європейської спільноти у сфері науково-технічних інновацій визначається передусім трьома основними показниками: 1) щорічні витрати на розвиток наукових досліджень і технологічних інновацій становлять близько 4 % бюджету ЄС; 2) результати проведених досліджень і запропонованих інновацій стають надбанням усіх членів ЄС однаковою мірою, незалежно від участі країни у фінансуванні здійснюваних проектів; 3) основним механізмом реалізації політики ЄС у сфері науково-технічного розвитку є розробка та реалізація середньострокових рамкових програм [2].

Сучасна політика ЄС у сфері науки підпорядкована загальній стратегії його розвитку, що була сформульована у 2000 р. на Лісабонській сесії Європейської ради (куди входять глави держав та урядів країн-членів Євросоюзу й голови Європейської комісії). Ця стратегія передбачала перетворення Євросоюзу до 2010 р. у найбільш динамічну й конкурентоспроможну в світі економічну зону, що ґрунтується на економіці, заснованій на знаннях. Перехід до інноваційної за своєю суттю «економіки знань» мав

статися завдяки проведенню відповідної політики у сфері науки, яка відповідала б потребам інформаційного суспільства, прискоренню структурних реформ та створенню єдиного внутрішнього ринку Євросоюзу. Кінцевим результатом реалізації Лісабонської стратегії вбачалося досягнення рекордних темпів економічного зростання, цілковита зайнятість населення і максимальна соціальна справедливість у країнах Євросоюзу.

Однак уже в 2005 р. Європейська Рада розглянула результати реалізації Лісабонської стратегії за п'ять років і дійшла невтішного висновку, що ці амбіційні плани провалились. Однією із основних причин був неналежний рівень фінансування наукових досліджень і технологічних інновацій (у середньому по ЄС цей показник склав близько 2 % ВВП, що становить майже критичну межу, нижче якої починаються стагнація й деградація науки й технологій) [3].

Європейська Рада розробила нову редакцію Лісабонської стратегії, в якій значна увага приділялася стимулюванню економічного зростання шляхом збільшення фінансування наукових досліджень та інноваційних технологій. Головним напрямом політики в галузі наукових досліджень і розробок було визнано стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), оскільки саме вони у 2005 р. забезпечили 40 % приросту продуктивності праці і 8 % ВВП у країнах ЄС [4].

Згодом головним інструментом реалізації спільної науково-технічної політики стала система науково-технічних програм, серед яких центральне місце посідають так звані Рамкові програми ЄС, що визначають пріоритетні для фінансової підтримки напрями досліджень. Вони розробляються і подаються Європейською Комісією на розгляд Ради і Парламенту ЄС, які й приймають спільне рішення щодо них. Такі програми визначають стратегічні цілі, пріоритетні напрями та обсяги фінансування наукових досліджень і технологічних розробок. Окремо виділяються дослідження, які цікавлять ЄС, проте вимагають особливо значних фінансових витрат. Такими дослідженнями й розробками є проекти, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності товарів ЄС, створення єдиного ринку, науково-технічну консолідацію учасників Євросоюзу [5, с. 4–5].

Рамкові програми ЄС є частиною широкої стратегії ЄС щодо поліпшення умов дослідницької та інноваційної діяльності в Європі. Вони націлені на розвиток найбільш перспективних і конкурентних науково-технологічних розробок в Європі. Участь у них дає унікальні можливості отримання фінансування для спільних розробок з європейськими партнерами і реалізації їх на міжнародному ринку іншим країнам світу (не членам ЄС). Особливістю такої співпраці є те, що учасники таких проектів володіють правами інтелектуальної власності на результати проекту і мають всі можливості одержання прибутків від їх комерціалізації.

Шоста рамкова програма ЄС з наукових досліджень та інноваційних технологій внесла суттєві зміни до стратегії співпраці з третіми країнами.

Європейською Комісією на початку 2000 р. був запропонований проект створення Європейського наукового простору (ЄНП), який був затверджений Європейською Радою того ж року [6]. Цей документ є досить детальним планом налагодження взаємовигідного науково-технологічного співробітництва, спрямованого на досягнення цілей, сформульованих у Лісабонській стратегії. Його особливість полягала в тому, що Європейський науковий простір проголошувався відкритим для всіх країн світу. Цим надавалися нові можливості політиці міжнародного науково-технічного співробітництва. Особлива увага приділялася країнам з перехідною економікою, зокрема членам СНД. Щодо них ставилася мета, по-перше, сприяти стабілізації наукового потенціалу цих держав, по-друге, допомагати у розв'язанні проблем, що становлять взаємний інтерес.

Для активізації партнерства і взаємообміну цих країн з науковими співтовариствами ЄС були створені INTAS (Міжнародна асоціація сприяння співробітництву з ученими з нових незалежних держав колишнього Радянського Союзу), МНТЦ (Міжнародний науково-технічний центр у Москві), УНТЦ (Український науково-технічний центр у Києві) та ін.

Сьома рамкова програма наукових досліджень і технологічного розвитку Європейського Союзу, по суті, конкретизувала й розвинула стратегічні цілі й механізми їх досягнення, закладені в попередній програмі [7]. У ній чітко визначено цілі створення єдиного Європейського наукового простору: створення максимально сприятливих умов для інноваційних досліджень у Європі, підвищення результативності наукової діяльності та посилення інноваційних процесів у Європі. Завдання ЄНП — забезпечити максимально ефективне використання наукового потенціалу і матеріальних ресурсів країн ЄС та тісного співробітництва з усіма регіонами світу.

Сьома рамкова програма виділяє 6 цільових регіонів (зокрема, такими регіонами є Східно-Європейський та Центрально-Азійський, куди входять країни СНД), з якими ЄС реалізовує активне міжнародне науково-технічне співробітництво. Країни, що входять до шести регіонів, мають можливість брати участь у наукових проектах Сьомої рамкової програми за рахунок фінансів Єврокомісії. При цьому самі ці країни, на відміну від членів ЄС та асоційованих країн, свої кошти у формування бюджету програми не вкладають.

Така політика Євросоюзу, безумовно, сприятиме підвищенню результативності наукових досліджень й інноваційних технологічних розробок не тільки у межах ЄНП, а й у тих регіонах світу, які підпадають під її вплив, що є позитивом для всіх учасників цього процесу.

Важливою особливістю Сьомої рамкової програми є створення в ЄС Європейської ради з досліджень — структури, яка буде займатися фінансуванням фундаментальних наукових досліджень. Завданням Ради має стати розподіл грантів на основі оцінки наукової цінності теоретичних досліджень, безвідносно до перспектив їх безпосередньої технологізації.

Такі фундаментальні знання, хоча й не знаходять прямого практичного втілення, є вкрай необхідними для розвитку прикладних досліджень, отже, і для інноваційних технологій.

Політика ЄС, спрямована на синхронізацію фундаментальних і прикладних досліджень, є достатньо аргументованою і цілком виправданою. Вона сприятиме розвитку науки як системи теоретичного знання й основ прикладних інноваційних досліджень і технологічних розробок.

Головним елементом ініціативи Євросоюзу, спрямованої на розвиток дослідництва, стало створення Європейського інституту інновацій та технологій. Пріоритетними напрямками досліджень інституту стануть проекти нового покоління в галузі інформаційних технологій, біологічного палива і пошуку альтернативних джерел енергії [8, с. 18].

Повноцінні наукові дослідження у ВНЗ нині неможливі без інтенсивної співпраці вчених, науково-дослідних установ та інститутів усередині країни і за її межами. Інтеграція в науковій сфері підвищує роль науково-дослідних об'єднань. Зокрема, важливим елементом німецького науково-дослідного співтовариства є науково-дослідні установи, що існують у тісній співпраці з вузами і економічними організаціями: Об'єднання ім. Гельмгольца, Товариство ім. Фраунгофера, Товариство ім. Макса Планка і Об'єднання ім. Лейбніца, діяльність яких координується Німецьким науково-дослідним суспільством.

Таким чином, у глобальному масштабі політика європейської спільноти в науковій сфері спрямована на гармонізацію взаємодії науки і практики, фундаментальних і прикладних знань, нових теоретичних ідей та інноваційних технологій. Такий шлях є, очевидно, найоптимальнішим для розвитку знань.

Для України, яка перебуває в пошуках свого шляху, дуже важливо не допустити принципових помилок. Ризик полягає у тому, що значно легше віддати перевагу успішному «шаблону», зокрема, зовні привабливому економічному розвитку, без урахування в єдиній цілісній моделі економічних, соціальних та екологічних факторів, притаманних саме Україні.

З огляду на це аналіз системи реформування науково-дослідної сфери країн Об'єднаної Європи має неабияке значення для поліпшення стану науково-дослідної роботи нашої держави. Особливу зацікавленість України повинна викликати наукова політика країн, які є наймолодшими членами європейської спільноти.

1. *Стратегія і тактика науково-технологічної політики: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи України* / Згуровський М. З., Бегма В. М., Ільченко М. Ю та ін.; за ред. В. П. Горбуліна. — К.: НТУУ «КПІ», 2006. — 220 с.
2. *Ситнік В. П.* Сучасна політика ЄС у сфері наукової діяльності [Електронний ресурс] // Офіційний портал Національного інституту стратегічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May08/02.htm>.
3. *Чернов Е.* Развитие науки в Латвии [Електронний ресурс] // Сайт «Эврика». — Режим доступу: <http://evrika.tsi.lv>

4. *Зубченко Л. А.* Лиссабонская стратегия Евросоюза: разочарования и надежды [Электронный ресурс] // Сайт «Перспективы». — Режим доступа: www.perspektivy.info/oukumena/europe.
5. *Егоров И.* Состояние научно-технологической сферы в странах Европейского Союза. — К., 2001. — 147 с.
6. *Шоста* рамкова програма наукових досліджень і технологічного розвитку Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Сайт Національного інформаційного центру зі співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій. — Режим доступу: <http://www.cordis.lu>
7. *Сьома* рамкова програма наукових досліджень і технологічного розвитку Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Сайт Національного інформаційного центру зі співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій. — Режим доступу: <http://www.fp6-nip.kiev.ua/index.php?p=FP7>
8. *Розпочав* діяльність Європейський інститут інновацій та технологій // Євробюлетень. — 2008. — № 10. — С. 18.

Матейкович Максим Станиславович,
доктор юридических наук, професор,
директор Інститута державства і права
Тюменського державного університета

Богданов Антон Владимирович,
кандидат юридических наук,
начальник юридического відділу департаменту освіти
і науки Тюменської області

Правовые аспекты интеграции Российской Федерации в европейское пространство высшего образования

Матейкович М. С., Богданов А. В. Правові аспекти інтеграції Російської Федерації до європейського простору вищої освіти

Розглянуто питання правового забезпечення виконання Російською Федерацією вимог Болонської декларації. На основі аналізу федерального законодавства, світового досвіду та правозастосовчої практики сформульовані пропозиції щодо подальшої модернізації російської системи вищої і професійної освіти.

Ключові слова: Болонський процес, модернізація вищої освіти, європейський простір вищої освіти.

В 2003 г. (19 сентября) Россия подписала Болонскую декларацию и официально присоединилась к процессу формирования единого общеевропейского образовательного пространства. Государствами, подписавшими декларацию, заявлено достижение болонских целей в пределах первого десятилетия третьего тысячелетия (то есть до 2010 г.).

В научной литературе большинство публикаций в основном посвящено вопросам развития высшего образования в свете присоединения России к